

Remissvar: Promemorian Kontantutredningen (Fi2024/02595)

Bakgrund

Giva Sverige är en branschförening som arbetar för tryggt givande. Vårt uppdrag är att bidra till ett livskraftigt civilsamhälle genom att stärka organisationers möjligheter till stabil och långsiktig finansiering från gåvor, bidrag och samarbeten. Vi representerar över 200 svenska civilsamhällesorganisationer med olika allmännyttiga ändamål, av varierande storlek och på flera platser i landet. Våra medlemsorganisationer bidrar till samhällsutvecklingen och välfärden; de arbetar för samhällets mest utsatta, för barn och unga, för klimatet och inom avancerad vård och omsorg. År 2024 visade deras insamlade medel från privatpersoner och företag, ligga på 12,2 miljarder kronor med en ökning på 6% från tidigare år.

Sammanfattning

Giva Sverige tillstyrker utredningens bedömning att kontanter fortsatt behöver finnas som ett komplement till digitala betaltjänster, särskilt för att säkerställa tillgång till nödvändigheter för personer i digitalt utanförskap. Vi vill betona att gåvor och viss försäljning inom ideella organisationer också påverkas av förändringar i betalsystemet, och att kontanter därför fortsatt spelar en viktig roll i civilsamhällets arbete. Vidare krävs en fördjupad dialog mellan banker, civilsamhälle och myndigheter för att säkerställa att kontanthantering sker på ett säkert, proportionerligt och inkluderande sätt. Tillhörande kostnader och administration för hantering av kontanter får inte utgöra hinder för organisationers möjligheter att verka. Bankernas centrala roll medför ett särskilt ansvar att säkerställa tillgång till grundläggande betaltjänster även för ideella aktörer.

Nedan följer Giva Sveriges synpunkter på utredningens betänkande, med fokus på frågor som rör kontanter, digital inkludering och ideella organisationers möjlighet att bedriva verksamhet på ett säkert och rättssäkert sätt. Våra kommentarer grundar sig i det civila samhällets praktiska erfarenheter och behov, samt vår roll som branschorganisation för tryggt givande.

Motivering

8.4.1 Betalningar för konsumtion

Utredningen menar att personer som inte har tillgång till betalkort behöver kunna nyttja kontant betalmedel för att köpa nödvändigheter. Det gör kontanter till en central del i det svenska samhället. Giva Sverige tillstyrker idén om att alla behöver ha tillgång till

livsnödvändiga varor i kriser, såsom livsmedel och medicin. Betalningstjänster ska vara tillgängligt för alla, även personer som befinner sig digitalt utanförskap.

Givande sker genom transaktion som idag inte betraktas som en betalning, det beror på att givaren inte får något i utbyte mot transaktionen. Trots detta vill Giva Sverige understryka att givande behöver beaktas i förslag som rör möjligheten att genomföra betalningar. Utöver insamling av gåvor är försäljning en viktig del av verksamheten för många ideella organisationer. För att inte riskera att begränsa samhällsnyttiga organisationer är det viktigt att detta perspektiv beaktas.

8.6 Betalningar och personlig integritet

Utredningen nämner att kontanter är det enda sättet att behålla personlig integritet då det inte går att spåra elektroniskt. Vi har förståelse för att individer med skyddad identitet i många fall endast kan använda sig av kontanter, och det är viktigt att den tillgången inte begränsas. Anonymitet i sådana sammanhang kan vara avgörande för individer som lever under hot. Samtidigt vill Giva Sverige uttrycka en tydlig oro kring riskerna kopplade till penningtvätt och annan ekonomisk brottslighet där kontanter används för att undgå insyn. Ideella organisationer omfattas, liksom andra aktörer, av krav på transparens och finansiell spårbarhet – inte minst för att värna allmänhetens förtroende. I de fall där kontanter används i gåvoflöden är det ofta svårt att fullt ut verifiera ursprung eller syfte med donationen, vilket innebär en faktisk risk för att organisationer ofrivilligt används som mellanled i illegitim finansiell verksamhet. Det är dock viktigt att poängtera att det, trots riskerna, finns ett värde i att gåvogivande kan ske anonymt och utan att staten kan spåra det, vilket möjliggör för människor att ge utan rädsla för övervakning.

För att öka säkerheten vid kontantdonationer behövs en närmre dialog mellan civilsamhället och banker för att hitta proportionerliga lösningar som inte kriminaliserar eller skapar hinder för legitima insamlingsaktiviteter.

5.3 Insatser för digital inkludering

Giva Sverige välkomnar utredningens uppmärksammande av det växande digitala utanförskapet och de konsekvenser det medför för personer utan tillgång till betalkonto. Detta är en fråga som också i högsta grad berör det civila samhället – både direkt, genom de organisationer som verkar i socialt utsatta miljöer, och indirekt, genom de människor som berörs av verksamheten.

Vi delar utredningens slutsats att rätten till betalkonto är en grundläggande förutsättning för finansiell inkludering. Den statistik som Finansinspektionen presenterat, om det ökande antalet uppsagda betalkonton och bristande möjlighet till omprövning, är särskilt oroande. När människor utan personnummer, fast adress eller med språksvårigheter inte får tillgång

till grundläggande banktjänster, skapas ett dubbelt utanförskap: både digitalt och ekonomiskt.

För många av Giva Sveriges medlemsorganisationer är detta en praktisk realitet i det dagliga arbetet. Organisationer som stödjer människor i hemlöshet, med skyddade identiteter, medborgare från tredjeland eller papperslösa möter ofta situationer där dessa personer varken kan betala räkningar, ta emot bidrag eller skänka pengar utan att få hjälp av mellanhänder, något som underminerar individens självbestämmande och värdighet.

Det digitala utanförskapet utgör också ett hinder för gåvogivande. Trots att det är idag är vanligast att ge en gåva via digitala betallosningar (Swish, 64%, Autogiro 20%) är möjligheten att ge en gåva i kontanter ett nödvändigt komplement för personer som befinner sig i ett digitalt utanförskap. Ungefär 9% av svenskar föredrar att ge en gåva med kontanter.¹

Vi vill dessutom uppmärksamma att mindre ideella organisationer själva kan drabbas av liknande svårigheter, t.ex. vid problem att öppna föreningskonton eller hantera medlemsavgifter när kundkännedomregler tolkas alltför strikt. I vissa fall har banker sagt upp konton eller nekat nya utan tydlig motivering, trots att organisationen är laglig, registrerad och verkar inom ramen för svenskt föreningsliv. Vi ser också att biståndsorganisationer som arbetar internationellt möter svårigheter vid transfereringar av monetära medel.

6.3 Kontanter som brottsverktyg

Utredningen lyfter fram hur kontanter kan utnyttjas i brottsliga syften, såsom penningtvätt. Att ideella organisationer sätts upp med syfte att tvätta pengar eller för att finansiera andra brottsliga aktiviteter kan givetvis förekomma, precis ett tillförlitligt sätt. Ett sätt att avgöra om en ideell organisation är seriös är att den är medlem i Giva Sverige och följer vår Kvalitetskod, som säkerställer att organisationen bedrivs på ett etiskt, transparent och ansvarsfullt sätt. Kvalitetskoden innebär även att organisationen har tydliga rutiner för att identifiera och hantera potentiella risker, inklusive risken för att bli utnyttjad för penningtvätt eller annan ekonomisk brottslighet. Detta gäller inte enbart för traditionella betalningsmetoder utan även för digitala transaktioner, som i dagens samhälle kan utnyttjas för kriminella syften. Det är därför av största vikt att organisationer proaktivt bedömer och minimerar dessa risker för att säkerställa verksamhetens integritet och förtroende. Utöver det ser vi att det finns en generell okunskap om ideella organisationers verksamhet bland bankerna. För att hitta ett effektivt och träffsäkert sätt att både förhindra att kontanter används som brottsverktyg och samtidigt värna föreningsfriheten behöver bankerna

¹ Giva Sverige, *Svenskarnas givande 2025* (Stockholm, 2025)

tillämpa anpassade kundkännedomsprocesser beroende vilken typ av verksamhet kunden bedriver.

När banker ställer höga krav på spårbarhet och kundkännedom, men samtidigt slutar erbjuda kontanthantering, riskerar ideella organisationer att hamna i ett regelmässigt vakuum – där kontanter inte kan tas emot på ett legitimt sätt, men där alternativen (t.ex. digitala lösningar) inte alltid finns tillgängliga för alla givare eller den mottagande organisationen.

9.4 Bankernas centrala roll i betalningssystemet

Giva Sverige tillstyrker utredningens uppfattning om att banker spelar en central roll i hanteringen av kontanter och tillgången till kontanttjänster. Banker behöver ta ansvar för att öppna upp för kontanttjänster till ideella organisationer för att möjliggöra kontanthantering. Trots att givande av fysiska kontanter inte längre är vanligt förekommande, behöver kontanttjänster finnas kvar som ett komplement till digitala betalningslösningar för gåvor. Det är särskilt viktigt för organisationer där kontanthanteringen är en väsentlig del av verksamheten till exempel vid försäljning vid evenemang. En ökad dialog mellan banksektorn, civilsamhället och myndigheter krävs för att säkerställa att betalningssystemets infrastruktur inte exkluderar aktörer som bedriver samhällsnyttig verksamhet utan vinstsyfte.

6.2 Kostnader för kontanthanteringen

Giva Sverige noterar att det finns fasta kostnader kopplade till hantering av kontanter samtidigt som vi vill uppmärksamma hur detta påverkar ideella organisationers ekonomi. För mindre ideella organisationer kan kontanter medföra både en administrativ börda och en ökad osäkerhet. Den lägre transparensen vid kontantanvändning jämfört med digitala betalningar kan försvåra revision och påverka förtroendet negativt. Om kostnaderna för att hantera kontanter dessutom ökar riskerar det att begränsa mindre ideella organisationers möjlighet att bedriva sin verksamhet. Giva Sverige vill därför betona vikten av att både kostnader och administration för hantering av kontanter behöver hållas till en rimlig nivå för ideella organisationer.

Stockholm den 19 maj 2025

Charlotte Rydh
Generalsekreterare

Bilaga 1. Medlemslista Giva Sverige

A Non Smoking Generation	Djurskyddet Sverige	Hundstallet
Act Svenska kyrkan	Dyslexiförbundet	Håll Sverige Rent
ActionAid	ECPAT Sverige	Hörselskadades Riksförbund
Afrikagrupperna	En Frisk Generation	– HRF
AjaBajaCancer	Ericastiftelsen	Individuell Människohjälp, IM
Al-Ayn for Social Care Sweden	Erikshjälpen	Insamlingsstiftelsen Choice
Alzheimerfonden	Ett hjärtligt Värmdö	Insamlingsstiftelsen Regnbågsfonden
Amnesty International	Fonden för mänskliga rättigheter (MR-fonden)	International Rescue Committee (RESCUE)
Amref Health Africa	Fonden för psykisk hälsa	Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF
Anhörigas Riksförbund	Forska Utan Djurförsök	Islamic Relief
Artikel2	Framtidsjorden	Jontefonden
Astma- och	Fredens Hus	Kalmar Stadsmission
Allergiförbundet	Friluftsförbundet	Karlstad Stadsmission
Asylrättscentrum	Frisk och Fri – Riksföreningen mot åtstörningar	KFUM Sverige
Autism Sverige	Friskis&Svettis Riks	Kodcentrum
Barncancerfonden	Frälsningsarmén	Kompis Sverige
Barndiabetesfonden	FUB	Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet
Barnens Skyddsnät	Föreningen Fairtrade Sverige	Kristna Fredsrörelsen
Barnrättsbyrå	Föreningen Furuboda	Kvinna till Kvinna
Berättarministeriet	Föreningen Tilia	Let's Make Love Great Again
BirdLife Sverige	Föräldralösa Barn	Lilla Barnets Fond
Blodcancerförbundet	Gambiagrupperna	Läkare i Världen
Blomsterfonden	Gotlands Stadsmission	Läkare Utan Gränser
BRIS	Greenpeace Norden	Läkarmissionen
Brottsofferjouren Sverige	Göteborgs	Läxhjälp
Bröstcancerförbundet	Räddningsmission	MAF Sweden
Buff Sverige	Göteborgs Stadsmission	Majblommans Riksförbund
Cancer- och Allergifonden	Hand in Hand Sweden	Mamma United
Cancerfonden	Havsmiljöfonden	Maskrosbarn
CancerRehabFonden	Hela Människan	Mattecentrum
Chemsec	Hjärnfonden	Mentor Sverige
ChildX	Hjärtebarnsfonden	Mercy Ships Sweden
Civil Rights Defenders	Hjärt-Lungfonden	
Clowner utan Gränser	Human Bridge	
Convictus	Human Rights Watch	
Diakonia	Scandinavia	
Djurens Rätt		

Min Stora Dag	Riksförbundet Svensk	Skiljedomsföreningen
Mind	Trädgård	Svenska Hästars Värn
Missing People Sverige	Riksföreningen Sveriges	Svenska
Muslim Aid Sweden	Stadsmissioner	Livräddningssällskapet
MyRight	Riksorganisationen GAPF	Svenska Läkare mot
MÄN	RSMH - Riksförbundet för	Kärnvapen - SLMK
Naturarvet	Social och Mental Hälsa	Svenska med baby
Naturskyddsföreningen	RUM - Riksförbundet Unga	Svenska Röda Korset
Neuroförbundet	Musikanter	Sverige för UNHCR
New Life Mission	Rädda Barnen	Sveriges Konsumenter
Njurfonden	Save the Orangutan	Sveriges Sportfiske- och
Nordens Ark	Sweden	Fiskevårdsförbund –
Nordisk Hjälp	Schizofreniförbundet	Sportfiskarna
NRC Sverige	Scouterna	Sverok
Ny Gemenskap	SIFU Sveriges	Synskadades Riksförbund
Nya Kompisbyrån	Insamlingsstiftelse för	Sörmlands Stadsmission
Operation Smile Sverige	utbildning	Terrafem
Oxfam Sverige	SIPRI - Stiftelsen	The Hunger Project Sverige
Palestinagrupperna i	Stockholms	The Perfect World
Sverige	Internationella	Foundation
Parasport Sverige	Fredsforskningsinstitut	Tjejjonen
Peace Parks Foundation	Sjöräddningssällskapet	Tostan Sverige
Sweden	Skåne Stadsmission	Umeå Stadsmission
Pensionärernas	SOS Barnbyar	Ung Cancer
riksorganisation, PRO	Sparks Generation	UNICEF Sverige
Plan International	Spädbarnsfonden	Uppsala Stadsmission
PMU InterLife	Star for Life	War Child
Project Playground	Stiftelsen Friends	WaterAid
Prostatacancerförbundet	Stiftelsen Fryshuset	We Effect
Raoul Wallenberg	Stiftelsen Läkare Mot Aids	Wikimedia Sverige
Academy	Forskningsfond	Virus- och pandemifonden
Reach for Change	Stiftelsen Rotarys	– Svenska Sällskapet för
Reportrar utan gränser	Läkarbank	Virologi
Reumatikerförbundet	Stiftelsen Skansen	Vi-skogen
RFSL	Stiftelsen Trygga Barnen	World Animal Protection
RFSU	Stockholms Stadsmission	World Childhood
Right Livelihood	Storasyster	Foundation
Riksförbundet Attention	Suicide Zero	Worlds Children's Prize
Riksförbundet frivilliga	Svenska	Världsnaturfonden WWF
samhällsarbetare - RFS	Afghanistankommittén –	Västerås Stadsmission
Riksförbundet för	SAK	Zelmerlöv & Björkman
Rörelsehindrade Barn och	Svenska Diabetesförbundet	Foundation
Ungdomar - RBU	Svenska FN-förbundet	Ågrenska
Riksförbundet HjärtLung	Svenska Freds- och	Örebro Stadsmission

Östergötlands Stadsmission